

SBM 1194 Vrold

Kulturhistorisk rapport

Udgravning af forsænket hustomt

**Skanderup sogn, Hjelmslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.08.
Sb.nr. 145.**

Kulturhistorisk rapport for den systematiske udgravning af bebyggelse i form af huse og gruber fra neolitikum, ældre bronzealder samt tidlig middelalder. Daglig leder Merethe Schifter Christensen, Skanderborg Museum september-oktober 2010.

SKANDERBORG MUSEUM

Indhold

Abstract.....	2
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data.....	3
Topografi, terræn og undergrund.....	4
Målesystem.....	4
Øvrige data.....	4
Udgravningsmetode.....	5
Undersøgelsens resultater	5
Felt I (det vestligste felt):	6
Felt II: (det østligste felt).....	9
Sammenfatning:.....	18
Fremtidigt arbejde på stedet.....	19
Litteraturliste.....	20
Tidstavle.....	21

Abstract

Udgravningen strakte sig over 2 felter på sammenlagt 6.800 m². På det ene felt fremkom spor af neolitisk bebyggelse i form af to mulige huse, stolper og gruber. Bebyggelsen er dateret ud fra keramik. På det andet felt var der bebyggelse fra den ældre bronzealder i form af et hus og grubeaktivitet. Dette er dateret ud fra hustype samt keramikronologi. Slutteligt fremkom der et gårdsanlæg fra den tidlige middelalder. Gårdsanlægget rummede 2 langhuse, 2 staklader og et hegn. Dette er dateret ud fra hustypologi. For samtlige perioder gælder det, at der afventes AMS-dateringer til at understøtte de foreløbige dateringer.

Undersøgelsens forhistorie

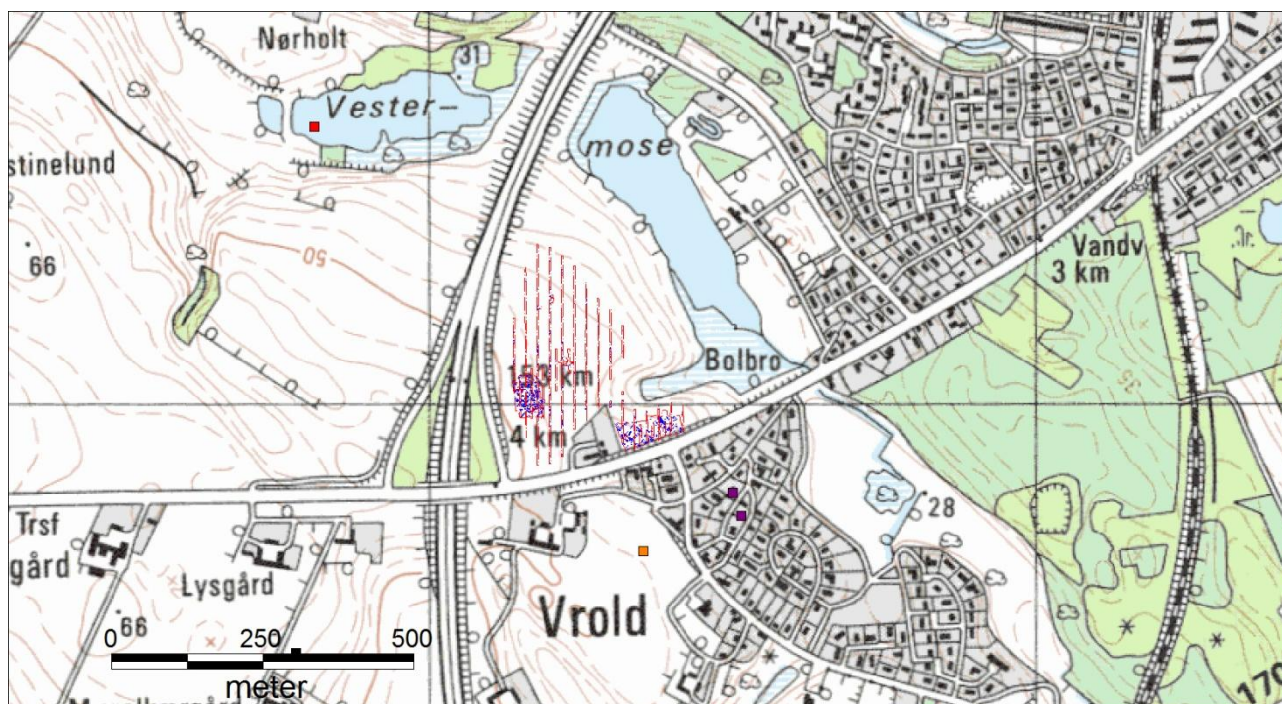
Forud for erhvervsudstyknings af et ca. 8 ha stort område i Vrold har Skanderborg Museum gennemført en arkæologisk udgravning på ca. 6800 m².

Arealet ligger på en velafgrænset terrasse ovenfor Vestermosen, der er en del af et langstrakt vådområde, der fortsætter sydøst og vest om det berørte areal. Mod sydvest fortsætter terrænet op mod et højere bakkeplateau. Ud fra den topografiske placering ligger det berørte areal på et meget oplagt sted for bebyggelse og gravpladser i oldtiden.

Ca. 150m mod syd er der tidligere fundet spor af en gammel ødekirke som for flere hundrede år siden er revet ned og derfor ikke findes på de gamle kort. Området er udlagt som kulturarvsareal (160208-140). Der er desuden spor af renæssance/historiske huse lidt vest for ødekirken.

Området ligger på matrikelnummer 6eo, Vrold By, Skanderup Sogn. Stednr. 16.02.08

Denne kulturhistoriske rapport dækker den systematiske udgravning af SBM 1194 Vrold

Figur 1; Oversigtskort hvor søgegrøfter og udgravningsfelter er markeret. Syd for pladsen ses to lilla firkanter, som markerer ødekirke og kulturarvsareal. Den orange firkant markerer bebyggelse fra renæssancen og opefter.

Administrative data

Skanderborg Museum har udført en systematisk udgravning i forbindelse med erhvervsudstyknings i Vrold (lokalplan nr. 1035).

Undersøgelsen betales af bygherre, der i dette tilfælde er MT Højgaard A/S, Knud Højgaards Vej 9, 2860 Søborg.

Kontaktperson for bygherre: Projektudvikler Robert A. Hodgkins, mobil 22 70 91 84

Forundersøgelsen blev foretaget i april 2010 med en supplerende forundersøgelse i juni/juli 2010. Den supplerende forundersøgelse gav et bedre overblik over lokaliteternes udbredelse (se tillægsberetning for FU).

Ansvarlig for undersøgelsen: Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg.

Dokumentationsmateriale bestående af fund, fotos, tegninger og beretning opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg

Topografi, terræn og undergrund

Det berørte areal ligger på en meget velafgrænset terrasse mellem kote 40 og 48 over DNN. I den østlige side er der en slugt ned mod søen, som ved prøvegravningen viste sig at være gået noget længere mod vest end det man kan se i dag. Mod nord og øst ligger Vestermosen og mod sydvest stiger terrænet.

Undergrunden består hovedsageligt af sand, men enkelte ler- og gruslommer forekommer. Muldlaget er tykt mod vest (felt 1), hvor det er op mod 50 cm. Mod øst (felt 2) er der dog kun ca. 30 cm muldlag.

Målesystem

Alle anlæg blev opmålt med GPS i projektionen zone 32, ED50. Dataene blev efterfølgende via ArkDigi digitaliseret i gis-programmet Mapinfo.

Et enkelt anlæg blev tegnet i hånden i lokalt målesystem som via fire målepunkter kunne overføres til Mapinfo.

Øvrige data

Den systematiske udgravning startede den 27.sept. 2010 og sluttede den 20. okt. 2010. Udgravningsdeltagere var praktikant Pernille Tulstrup, arkæologerne Louise Søndergaard, Anja Vegeberg Jensen og Merethe Schifter Christensen (daglig leder).

Gravemaskinen, der blev leveret af MT Højgaard, var på bånd og med en 2m bred skovl.

Efterårsvejret var for det meste rimeligt stabil med sol og skyer. Dog forekom enkelte regnvejrsg dage. Det største problem i felten var den sandede undergrund som var meget udsat for vinden. Særligt i felt I krævede det en del efterskovling/eftersøgning af anlæg efter en nats blæsevejr.

Indskrivning af lister i MUD (Museernes Udgravningsdata) er udført af Louise Søndergaard og Merethe Schifter Christensen.

Udgravningsmetode

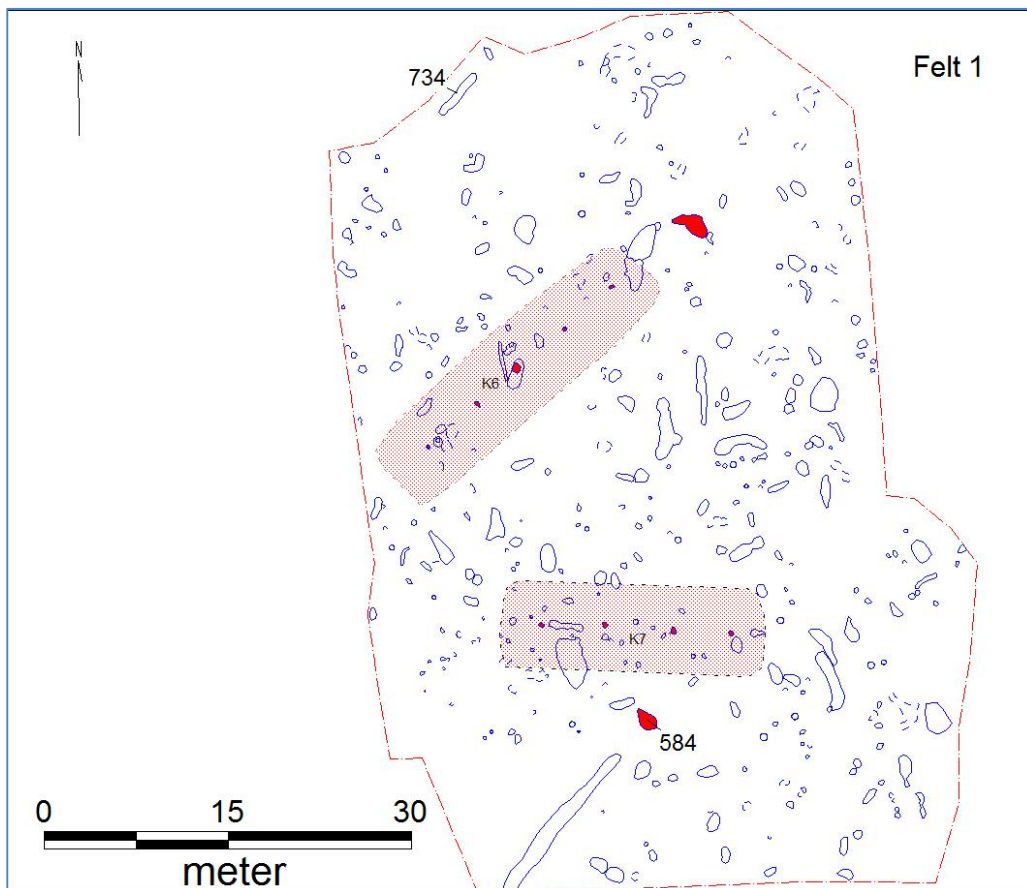
Udgravningen var delt op i to felter. Det vestlige felt er benævnt felt I og det østlige felt er benævnt felt II. Felterne blev muldafrømmet umiddelbart efter hinanden. Der blev GPS-indmålt anlæg helst lige efter muldafrømningen, da den sandede undergrund var yderst udsat for kraftigt vind, og anlæg blæste således "væk" hvis der gik for lang tid mellem muldafrømning og indmåling.

Efterfølgende blev samtlige anlæg, som ikke var undersøgt i forundersøgelsen, snittet og registreret. Udvalgte anlæg blev fotograferet. Prøver af trækul og jord blev indsamlet fra særligt interessante anlæg, samt fund indsamlet. Ved de konkrete huse i felt I blev der ligeledes afrenset, opmærket med mel og fotograferet.

Undersøgelsens resultater

På de ca. 6.800m² er der fundet 677 anlæg, som fordeler sig på 139 gruber, 281 stolpehuller, 2 mulige agerrene, 174 naturlige fænomener, 23 ikke tolkbare anlæg, 49 udgåede og 4 kulturlagsrester. Der kan udskilles 5-7 huse og et enkelt hegn. Der er således to mulige midsulehuse fra yngre stenalder, en forsænket hustomt fra ældre bronzealder PI og et hegn, to langhuse samt to staklader fra middelalderen. Derforuden er der dukket et funktionsanlæg op fra formodentlig historisk tid, samt en sandsynlig offergrube fra yngre stenalder.

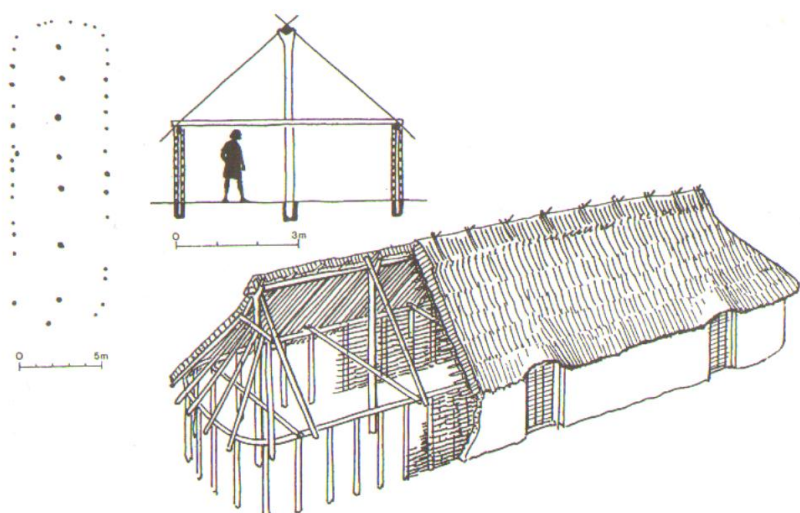
I dette afsnit vil hvert felt blive gennemgået for sig og indenfor hvert felt vil det ældste blive gennemgået først.

Figur 2; Oversigtsplan over Felt I med markering af to mulige huse. Anlæg der er dateret til stenalder er markeret med rødt. Navngivne anlæg er beskrevet i teksten. Stiplede anlæg er udgåede.

Felt I (det vestligste felt):

Feltet er på knap 3000m² og er karakteriseret af et meget tykt muldlag på ca. 50-60cm, samt en helt fint sandet undergrund. Området ligger på et meget plant plateau ned mod Vestermosen. Vestermosen er forbundet med Skanderborg sø via et lille åløb. Mosen og åløbet har sandsynligvis fremstået som en større sø og å i den yngre stenalder, således at man kunne sejle til Skanderborg sø, hvor fangstmulighederne har været større. På pladsen blev der fundet et virvar af stolper og gruber og i udgravningsfasen var det svært at udskille huse. Det skyldes også at der var stor sandfygning netop i dette felt, således at anlæggene føg til efter kort tid. Desuden havde vi også problemer med at hele stolpeprofiler blæste væk efter et par dage. Dette gjorde det svært at sammenligne anlæg på pladsen, hvilket gjorde registreringsarbejdet ekstra betydningsfuldt. Mange af de registrerede anlæg viste sig dog at være naturlige fænomener eller undergrundsvariationer, som så ofte ses på disse sandede pladser. Dog var der stadig mange af anlæggene som var reelle stolper og gruber. Huse fra yngre stenalder (4000-1700 f.Kr.) består af en række tagbærende stolper og i heldige tilfælde er også vægstolperne bevaret. Stolperne har stået midt i huset og har således båret taget, deraf navnet midtsulehus. På lokaliteten i Vrold ses der to mulige huse, som består af en enkelt stolperække (K6 og K7).

Figur 3; Rekonstruktion af toskibet hus fra ca. 3500 f.Kr. Grundplanen er fra Limensgård. Ref. Jensen, J., 2002:286

K6 (A667,A676,A679,A698,A1156) ligger SV-NØ-vendt mens K7(A573,A580,A603,A701) ligger Ø-V. De mulige huse er mellem 18 og 22m lange og har henholdsvis 4 og 5 tagbærende. Der er ikke bevaret vægstolper i nogle af husene. Dette kan skyldes at der også har været et tykt muldlag (dog ikke så tykt som i dag) i oldtiden, hvilket har betydet at stolperne ikke er blevet gravet så dybt i undergrunden. Selve de tagbærende er op til 37cm dybe.

Figur 4; Et af de pæne stolper set i profil i felt I.

Fundmængden var yderst sparsom og bestod af enkelte små grovkornede skår og enkelte affaldsprodukter af flint.

Gruber:

En grube, A584, som med stor sandsynlighed stammer fra yngre stenalder, er særligt interessant for pladsen. Indholdet af den formodes at kunne fortælle hvilke afgrøder man har anvendt på marken. Dette skyldes at der i bunden af gruben fremkom et meget massivt lag af trækul og forkullede korn. Laget er opsamlet og floteret, således at alle korn og andet forkullet materiale er

siet fra. Prøven afventer en nærmere analyse. Analytikerne på Moesgårds naturvidenskabelige afdeling kunne dog ved et kort blik allerede fortælle at det drejer sig om et særdeles enestående spændende fund af næsten ren emmerhvede. Hvis AMS-dateringen viser at gruben er fra yngre stenalder, vil det være det største fund fra denne periode. Selve gruben er let spidsoval i fladen med en største diameter på 223cm. Gruben er 53cm dyb og består af 6 lag, hvoraf lag 1 og 2 sandsynligvis er et anlæg for sig, således at den kornholdige grube er nedgravet i et andet anlæg. Det kornholdige lag i bunden afsluttes med en rødbrændt sandbræmme, hvilket antyder at kornet har været antændt i gruben. I yngre stenalder og starten af ældre bronzealder finder man disse gruber med et afbrændt lag i bunden. Spørgsmålet er om det er tegn på ofringer eller et fejlslået korntørningsprojekt. Forhåbentligt kan den makrofossile analyse bruges til afklaring af den handling der er foregået.

Figur 5; Gruben, A584, med det meget spændende kornfund.

En anden grube, A734, som derimod nærmere skal dateres fra jernalder og op til 1800tallet, kan muligvis have været anvendt til hørudnyttelse - en såkaldt brydegrube. Gruben er sandsynligvis et led i dyrkning og udnyttelse af hør som kendes fra omkring år 0 i Danmark. Hørren skal igennem mange processer før den kunne anvendes som tekstil. En brydegrube, som den fra SBM1194, har således været brugt til tørring af hørren efter den har gennemgået en forrådnelses-proces. I den aflange rektangulære nedgravning på ca. 4,5x0,7m, blev der således antændt ild mens hørstænglerne kunne tørre ovenover. Gruben er ca. 22cm dyb og tilnærmelsesvis fladbundet med lige sider. Det nederste lag i gruben består af massive klumper af plantemateriale, som har været benyttet til optænding i gruben. Det er tydeligt at se at der har været ild i gruben, idet der er rødlig brændt sand under trækulslaget. Der er ikke fundet genstande i gruben og den kan derfor både være fra jernalder, middelalder og nyere tid. Der afventer en makrofossilanalyse af det forkullede lag. Det kunne ligeledes være interessant at få en AMS-datering af gruben.

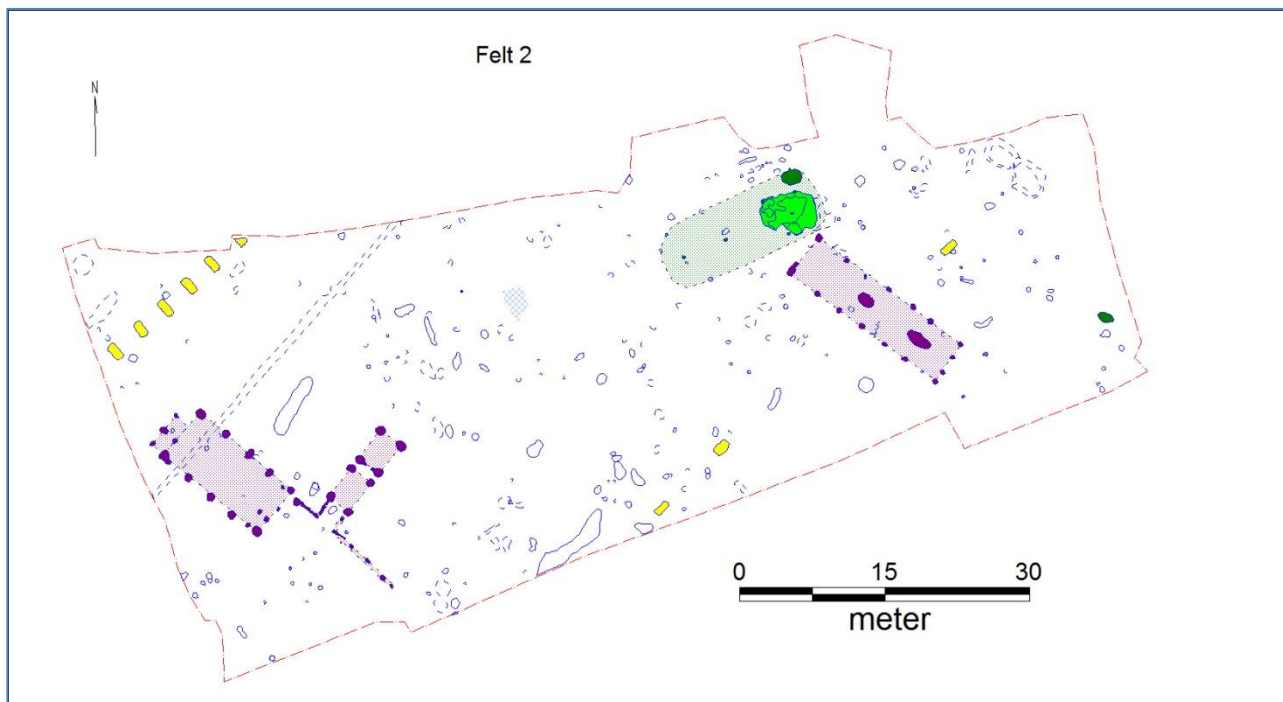

Figur 6; A734 , Brydegrube afrenset i fladen. Her set fra NØ.

Felt II: (det østligste felt)

Feltet er et ca. 3.800m² stort område der grænser op til Vroldvej mod syd og skrænten ned mod vestermosen mod nord. Mod øst er der ligeledes skrånende terræn, mens der mod vest er bybebyggelse. Området er derfor afgrænset på både naturlig og kulturel vis. Lokaliteten ligger på et forholdsvis jævnt plateau som skråner lidt ned mod Vestermosen. Undergrunden er groft sand med en del farvevariationer i undergrunden. Her er muldykkelsen mellem 30 og 40cm.

Der er fundet et hus og nogle gruber fra ældre bronzealder samt flere huse og et hegn fra den tidlige middelalder.

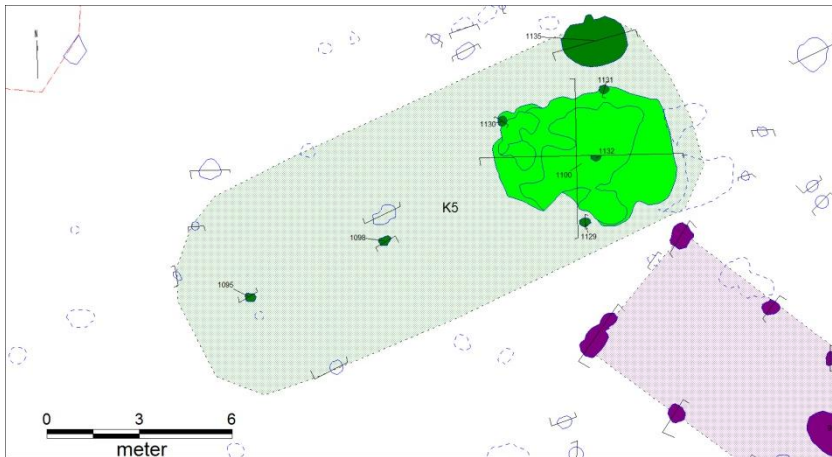

Figur 7; Oversigtsplan over felt II. Bronzealder-anlæg og markeret med grønt og middelalder-anlæg er markeret med lilla. De gule anlæg er uopklarede moderne anlæg. Stiplede anlæg er udgåede eller moderne.

Ældre Bronzealder (1700-1100 f.Kr.):

K5: hus eller arbejdshytte

I den østlige del af feltet lå der i den ældre bronzealder P.I (1700-1500 f.Kr.) en hustomt/hytte med forsænket gulv. Det er ikke muligt at bestemme anlægget som et langhus eller som en lille arbejdshytte, da der er observationer der peger på begge tolkninger. Hvis vi antager at K5 er et langhus, er det VSV-ØNØ-ventet med to tagbærende stolper udenfor forsænkningen samt mulig 1 inde i forsænkningen. Huset vil således, fra forsænkningens slutning til den sidste tagbærende, være 14,5m langt og med en uvis bredde. Selve forsænkningen er 4,7 m bred og 6,1m lang. De to tagbærende ligger med en indbyrdes afstand på 4,7m og har 4,2m hen til forsænkningen. Stolperne har en dybde mellem 15 og 45 cm og en bredde mellem 30 og 47cm. Fyldet er i begge tilfælde lyst, men klart afgrænset. Forsænkningen ligger i den østlige del af huset. Forsænkede hustomter er som hovedregel dateret til den sene stenalder og den første periode i bronzealderen. Da keramikken i dette tilfælde peger på bronzealderen formodes hustomten at være fra omkring 1700-1500 f.Kr.

Figur 8; Oversigtsplan over K5 - huset fra den ældste bronzealder.

Forsænkningen består af to lag og er op til 20cm dyb i en jævn nedgravning. Lag 1 opfattes som et opfyldslag efter huset har udtjent sit formål. I dette lag dukkede der enkelte skår op af ældre bronzealder-karakter, samt flintafslag. Lag 2 er sandsynligvis den oprindelige nedgravning som i løbet af husets brugstid langsomt er fyldt op. I forsænkningens udkant mod nord er der to ens stolper, A1130 og A1131, som danner en "trekant" med en enkelt stolpe, A1129, på den anden side af forsænkningen. Der er præcis 4,2m mellem hver af de to nordlige stolper og den sydlige stolpe. Stolperne har meget ens fyld og er mellem 8 og 24cm dybe. Hvis K5 skal opfattes som en lille hytte vil det være bestående af disse tre stolper som sammen kan have udformet en teltlignende konstruktion henover forsænkningen. Det eneste der modsiger tesen er at stolperne ikke er skrånstillet i undergrunden. Det er muligt at stolperne nærmere har haft en funktion som støttet til et loft eller anden konstruktion over forsænkningen. Man er stadig ikke helt klar over hvorfor disse forsænkninger ses i husene, men et bud kunne være at der i denne del har været stald og der således ved udmugning efterhånden er fulgt mere og mere jord med ud. Det kunne også være at man med vilje har gravet huset ned i den ene ende, for at få et rum med mere jordvarme om vinteren. I dette tilfælde, hvor vi har de tre "støttestolper", kunne forsænkningen indikere at der har været et loft henover forsænkningen, og da man sandsynligvis gerne ville have lidt højde på loftet, så har man måske af samme årsag gravet denne husdel lidt længere ned. Det står dog fortsat hen i det uvisse.

I K5's NØ-lige hjørne ligger der en grube, A1135, som indeholder samme type keramik som det der blev fundet i forsænkningen, og disse opfattes derfor som potentielt samtidige. Gruben kan, hvis huset har været 7m bredt, have indgået i langhuset som en kældergrube i hjørnet. Gruben er let oval, 160cm i længden. Den er ca. 46cm dyb med en tilnærmelsesvis flad bund og jævnt indadskrånede sider. Gruben bestod af to lag, hvoraf det øverste indeholdte en koncentreret mængde keramikskår fra samme kar. Skårene lå opad en større sten i den ene ende. Det underste lag bestod af sort sand som var farvet af trækul. I laget lå der forkullede kviste og et enkelt stykke keramik. Der er taget prøver af laget som afventer en naturvidenskabelig gennemgang.

Figur 9; Keramik-koncentration i A1135.

Der er ikke tidligere fundet spor fra bronzealderen i det nærliggende område, så fundet er meget interessant og kan bevidne om, hvordan det tidlige bronzealder-menneske har boet i Vrold.

Figur 10; Udgravning af den forsænkede hustomt. Set fra V.

Den tidlige middelalder, ca. 11-12-tallet:

Der er fundet to etskibede langhuse med rette vægge på lokaliteten (K1 og K3). Husene har omtrent samme NV-SØ-lige orientering og ligger således parallelt i denne retning med ca. 65m imellem sig.

Figur 11; Huset, K1, markeret med mel. Set fra SØ

K1: etskibet langhus med rette vægge

Huset er 12,5m langt (14,2m hvis man regner et muligt udskud med) og ca. 5,8m bredt. I den SV-lige og NØ-lige væg er der stående overfor hinanden fem tagbærende vægstolper. Afstanden mellem stolperne er fra nord mod syd 3,3m; 3,2m; 2,9m og 2,8-3,1m. De sidste "sæt" står dermed ikke helt lige overfor hinanden. Afstanden mellem stolperne ligger ellers indenfor normen af danske tidlige middelalderhuse og det formodes at der kan være tale om en bulkonstruktion. Med dette forstås at der har ligget vandrette planker mellem de nedgravede stolper. Der kan være tvivl om der har stået stolper ind imellem på syldsten, og således ikke synlig i undergrunden. Den SØ-lige gavl er der to stolper udover endevægsstolperne, der markerer husets afslutning. I den NV-lige gavl er der tvivl om husets afslutning, idet en enkelt stolpe (A348), formentlig markerer husets afslutning. Dog ses der tre stolper 1,7m ud for den formodede gavl. Stolperne ligger parallelt med gavlen og ligger ud for husets stolper. De synes derfor at høre til huset. Spørgsmålet er om det er et udskud på husets nordlige gavl, der er tale om. Det er ikke normalt at finde udskud i gavlerne, så det er måske nærmere en tilbygning eller ruminddeling der er tale om.

De tagbærende vægstolper har en bredde mellem 60 og 110cm og en dybde mellem 3 og 48cm. Fyldet er meget ensartet med mørkt gråbrunt sand let spættet og med tydelig afgrænsning. Formen på stolperne er tilnærmelsesvis fladbundede med afrundede sider. En enkelt stolpe skiller sig ud, A1011. Udover at være klart den dybeste vægstolpe, indeholder den et muligt stolpespor som er fyldt op med håndstore sten iblandet gult ler. Leret er bemærkelsesværdig idet der ellers ikke forekommer ler på pladsen. Det kunne således indikere at der er tale om rester af lergulv. Stenene kunne indikere at der har været en ovn/ildsted i nærheden af stolpen og på denne måde tolke huset som et beboelseshus.

Figur 12; Langhus K3, opmærket med mel. Set fra SØ.

K3: etskibet langhus med rette vægge

Huset er 18,5m langt og 4,8m bredt. I den SV-lige og NØ-lige langvæg er der syv tagbærende vægstolper som står omtrent overfor hinanden. Afstanden fra NV til SØ er i den SV-lige side 3,5m; 2,8m, 2,8m, 2,9m, 2,7m, og 3,9m. I den NØ-lige side er afstanden 3,7m, 2,5m, 2,8m, 3,1m, 2,4m og 3,8m. Der er således en maksimum variation på 0,3m. I den SØ-lige gavl er der fire gavlstolper, hvor de yderste hører til tagkonstruktionen. Stolperne ligger her med en afstand fra SV på 1,3m, 1,9m og 1,5m. I den modsatte gavl er der kun en decideret gavlstolpe, hvis man ser bort fra de to tagbærende vægstolper. Stolpen indgår i en vægstolpe, A978, men i snit er det tydeligt at se, at der er tale om to stolper i samme nedgravning. Slippet mellem gavlstolpen og den modsatstillede vægstolpe er på 3,6m. Det er muligt at der her har været en port/åbning til eksempelvis vogne kunne entre. Som ved K1 formodes det at huset har været opbygget i bulleteknik.

De tagbærende vægstolper er mellem 23 og 110cm bredde og mellem 9 og 44cm dybe. Generelt er stolperne noget mindre og lavere end i K1. Gavlstolperne er mellem 30 og 50cm bredde og mellem 7 og 26cm dybe. Formen på alle stolperne er tilnærmelsesvis fladbundet med let afrundede sider. Fylden er stort set ensartet med mørkt gråbrunt homogent groft sand. En enkelt stolpe, A983, adskiller sig i farve, men må ud fra konteksten vurderes til at være sammenhørende med huset. Der er stolpespor i flere af stolperne og i fire af den er der udtaget jordprøver primært med henblik på en AMS-datering. I A980 er der fundet et sideskår, der kan dateres til middelalder.

Inde i huset er der i midterlinjen to større fyldskifter som er knap 10cm dybe og med lyst fyld. Disse tolkes som nedslid i husets brugstid. Spørgsmålet er om huset kan have været anvendt til

stald og lade, jvf. den mulige vognport. Hvis der har stået dyr i hver side af huset kunne man forestille en vis udmugning fra midtergangen, hvilket ville resultere i en fordybning. Der er ikke konstateret udskud i forbindelse med K3.

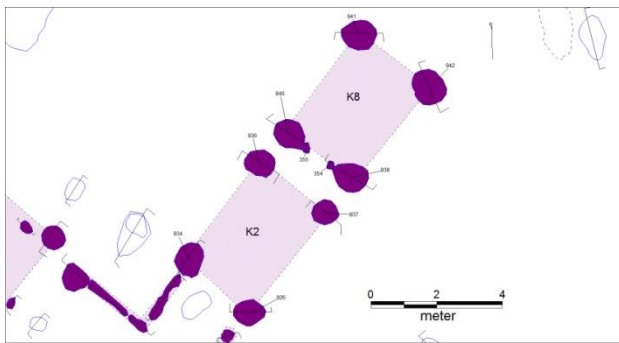

Figur 13; Registrering af hus K1

Udover de to langhuse fra middelalderen er der desuden to staklader og et hegn som formodes at være samtidige med gården. Dette er set ud fra konstruktionernes respekt for hinanden på pladsen samt det meget ens fyld i stolpehullerne.

K2: Staklade

Staklade med rektangulær form. Ligger vinkelret på K1 med et forbundet hegn imellem dem (K4). Stakladen er orienteret SV-NØ og består af fire tagbærende stolper. Stolperne er mellem 84 og 100cm bredde og mellem 21 og 42cm dybe. Formen er omtrent 3,9mx2,5m. Fylden i stolperne er mørk brunt/gråbrunt og tydeligt afgrænset. Formen er ved A926 og A937 fladbundet med afrundede sider. Ved A934 og A936 er formen mere rundbundet. I A936 er der en større flad støttesten i bunden af stolpen.

Figur 14; De to staklader som de lå i forlængelse af hinanden.

K8: Staklade

Staklade med rektangulær form. Ligger i forlængelse af K2's nordøstlige del med kun ca. 1 meters mellemrum. Stakladen er ligesom K2, SV-NØ-orienteret og består af fire tagbærende stolper og to støttestolper. De tagbærende stolper er mellem 95 og 150cm brede og mellem 38 og 60cm dybe. Formen er omtrent 3,7 x 2,8m, dog let trapezoid, da den SV-lige ende kun er 2,4m bred. Fylden i stolperne er mørkt brunt let spættet groft sand med mulige stolpespor i og er klart afgrænsede. Formen på stolperne er let rundbundet med forholdsvis lige sider. I A941 lå der en stor støttesten i bunden af nedgravningen. Der er desuden fundet et enkelt lille stykke keramik i stolpen. De to støttestolper er snittet i forundersøgelsen på en uheldig måde, så det er svært at se sammenhængen mellem tagbærende og støttestolpe. Dog ser det ud til at de har stået i samme nedgravning.

Relation mellem K2 og K8: Der ses ingen overlap mellem K2 og K8, så i princippet kan de have eksisteret samtidig, hvilket dog nok ikke er sandsynligt. K2 ligger i forlængelse af en indgang i hegnet, så der må have været en gennemgang i K2, måske en dør. Det virker lidt underligt at bygningen er placeret således, men alle stolper synes at respektere hinanden og ligge i en form for symmetri, hvilket gør det sandsynligt med en sameksistens.

K4: Hegn

NV-SØ-gående hegn med indgang. Hegnet ligger i forlængelse af langhusets K1's nordlige langside, dog let indskudt mod syd. Ved indgangen består fyldskifterne af lave grøfter med små fordybninger. Hegnet bliver derefter stolpeopbygget. I alt er hegnet synligt i 13 meter. 2,5m fra den NV-lige ende ligger indgangen, som er indtrukket mod nord godt 1,8m ind. Tre af anlæggene i hegnet skiller sig ud fra de øvrige som er lave stolper eller grøfter. Det drejer sig om A1155, A898 og A899. Disse tre stolper er dybe, mellem 50 og 72cm. Stolpernes indbyrdes variationer er sandsynligvis et resultat af selve opbygningen/udformningen af hegnet. Det er dog svært at forklare, idet der heller ikke er systematik for de dybe stolper.

Figur 15; Oversigtsfoto over de to staklader og den ene langhus fra middelalderen. Set fra N.

K9: Gårdsanlæg

K.nr der indgår: K1, K2, K3, K4 og K8

De to langhuse er meget ens i konstruktion i forhold til at det er stolpebyggede retvæggede huse med gavlstolper i større eller mindre grad. Det synes derfor logisk at betragte dem som samtidige. Enkelte observationer peger på at K1 kan have været anvendt som beboelseshus, mens K3 kan have fungeret som stald. De to staklader har sandsynligvis afløst hinanden, men kan i princippet godt have fungeret samtidigt. Der har været et mindre hegn som har inddelt gårdspladsen, evt. som et vindfang. Der er ikke registreret hegnsforløb andre steder på pladsen, til trods for at bevaringsforholdene på stedet synes rimelig gode. Så det er sandsynligt at der kun har været dette mindre hegn, der har skullet bringe læ på dele af pladsen. Gården formodes afsluttet mod nord og øst, men mod syd og vest er der henholdsvis vej og moderne bebyggelse, så her kan gårdspladsen sagtens være fortsat ind under. Det kan dog ikke udelukkes at der er tale om to forskellige gårdsanlæg, som har supplerende bygninger mod syd og vest.

Bebyggelsen kan sandsynligvis dateres til 11-1200 tallet, set ud fra hustypologien. Der er desværre ingen genstande der peger på anden datering end middelalder. Til gengæld er der ikke fundet spor af tegl/munkesten, hvilket er med til at datere stedet til tidlig middelalder, idet der først for alvor kommer tegl i Danmark i 1200 tallet.

I Vrold er der fundet andre spændende middelalderlevn i form af en skeletter fra en kirkegård og der er skriftlige kilder der peger på at der i den tidlige middelalder og frem til ca. 1500 tallet har ligget en kirke kun ca. 150 meter fra SBM1194. Dvs. at gården/e på SBM 1194 har ligget tæt op af kirken og beboerne har dermed haft fint udsyn til kirken. Vrold har dengang formodentlig været en lille landsby bestående af få gårde. Den nærliggende tilgangsvej kan have været den der i dag hedder Smedetoften. Smedetoften kunne antyde at der i området også har været en smedje engang i middelalderen. Der er dog ingen tegn på at det kunne være gården på SBM 1194.

Slutteligt skal der nævnes nogle anderledes anlæg (A871, A859, A995, A1030, A1066, A1067, A1068, A1069 og A1070) som vi ikke ved hvad er (markeret med gult på oversigtsplanen). I felt II er der på rad og række nogle helt rektangulære anlæg med helt lige sider og helt flad bund. I de

fleste ses der flere lagdelinger. Anlæggene er lige fra 20cm til 75cm dybe. Anlæggene er meget skarpt afgrænsede og må derfor være moderne. Det synes dog meget uvis hvilken funktion de kan have haft. Der forekom ingen fund i de anlæg der blev snittet. Et forslag gik på skyttehuller fra 2. verdenskrig, men det er stemmer ikke helt med de meget lige sider og jævne bund.

Fund:

Fundene på pladsen består hovedsageligt af keramik og flint. Der er kun enkelte skår fra neolitikum og middelalder, mens der er lidt flere fra den ældre bronzealder. Flinten består af især afslag, men også en enkelt flække og skraber er fundet i forundersøgelsen. Derudover er der enkelte knusesten, lidt brændt ler og en enkelt dyrekogle.

Figur 16; Den grovkornede keramik fra den ældste bronzealder.

Sammenfatning:

Den arkæologiske undersøgelse har bidraget med spændende ny viden omkring oldtid og middelalder i Vrold. Der er således ikke før i nærområdet erkendt bebyggelse fra stenalder og ældre bronzealder. Stenalderbebyggelsen skal særligt fremhæves for det store, nok enestående, kornfund, som forhåbentlig kan hjælpe med et bedre indblik i hvilke kornarter der blev dyrket og hvordan processen omkring høst og opbevaring er foregået. Dette vil den naturvidenskabelige analyse formodentlig kunne kaste lys over. Med hensyn til bebyggelsen fra den ældre bronzealder ser vi et hus der er anderledes bygget op omkring forsænkningen end det vi normalt ser, idet den har tre stolper i yderkanten, som tilsyneladende ikke er vægstolper. Dette kan antyde en form for arbejdshytte. Andre detaljer som de mulige tagbærende stolper, som ligger fint for huset, tyder dog på at der nok nærmere er tale om et langhus med en særlig konstruktion omkring forsænkningen, evt. i form af støtte til et loft el. lignende. Ligeledes er der her i tilknytning til

huset fundet en grube med et afbrændt lag i bunden. Det bliver således meget spændende at finde ud af hvad der er brændt af, måske kan det fortælle om husets funktion.

Middelalderen i nærområdet kendte vi lidt til i forvejen, da der er spor af en ødekirke ikke langt fra pladsen. Til gengæld er der ikke før set tidlig middelalderbebyggelse i området. Gårdsanlægget må betragtes som landbebyggelse og har måske været en af få gårde der har været omkring kirken. Det hører til sjældenhederne at finde så klare strukturer fra stolpebyggede huse i middelalderen, så fundet i sig selv er meget interessant. Forhåbentlig er der i de tagne jordprøver materiale nok til at AMS-datere husene mere præcist og dermed understøtte kronologien i disse stolpebyggede huse som stadig ikke kan dateres nærmere end 11-1300tallet.

Fremtidigt arbejde på stedet

Lokaliteten er færdigudgravet og kan nu forberedes til erhvervsudstyknings. Skanderborg Museum gør dog opmærksom på, at såfremt der forekommer anlæg eller gøres fund af arkæologisk interesse i forbindelse med evt. jordarbejde, skal dette straks anmeldes til Skanderborg Museum og jordarbejdet indstilles i henhold til Museumslovens § 27.”

Det vil herefter være Kulturarvsstyrelsen/Skanderborg Museum, der betaler for evt. arkæologiske undersøgelser på det forundersøgte areal.

Skanderborg Museum d. 10-12-2010

Arkæolog, Merethe Schifter Christensen

Litteraturliste

Ethelberg, Per; Hardt, Nis; Poulsen, Bjørn; og Sørensen, Anne Birgitte; *Det Sønderjyske Landbrugs Historie. Jernalder, vikingetid og middelalder*. Udgivet af Haderslev Museum og Historisk samfund for Sønderjylland Haderslev 2003

Foged Klemensen, Maria; *Huskonstruktioner i tidlig middelalderlig landbebyggelse*. Udgivet af Afdelingen for Middelalderarkæologi og Middelalderarkæologisk Nyhedsbrev 2001

Jensen, Jørgen. *Danmarks Oldtid. Stenalder*. 2001

Jensen, Jørgen. *Danmarks Oldtid. Bronzealder*. 2002

Liebgoth, Niels-Knud; *Dansk Middelalderarkæologi*. København 1989

Tidstavle

Periode	Underperiode	Kalenderår	SBM
Middelalder		1536	SBM 1194
		1066	
Vikingetid		1066 779	
Jernalder	Germansk jernalder Romersk jernalder Førromersk jernalder	779	
		400	
		0	
Bronzealder	Yngre bronzealder Ældre bronzealder	500	SBM 1194
		1100	
		1700	
Neolitikum (bondestenalder)	Sen-neolitisk tid Enkeltgravstid Mellem-neolitisk tid (tragtbægerkultur) Tidlig-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	1700	SBM 1194
		2400	
		2800	
		3300	
Mesolitikum (jægerstenalder)	Ertebøllekultur Kongemosekultur Maglelosekultur	3900	
		5400	
		6800	
		9000	
Palæolitikum	Ahrensburgkultur Brommekultur Federmesserkultur Hamburgkultur	9000	
		12500	